

DR. ANDREJA SUHADOLC-PIPP, SPECIALIST ANESTEZIOLOG

1931–2005

Dragica Kmet, Višnja Kolonić

Vsako leto, sredi januarja, smo skupaj praznovali tvoj rojstni dan, tega smo se vse tri že vnaprej veselile, saj nas je družilo dolgo in iskreno prijateljstvo. Letos ni bilo tako. Tudi lani nismo več praznovali, temveč smo se le tiho poslavljale ob tvoji postelji, zavedajoč se, da odhajaš. Tvoj boj z zahrbtno boleznijo je trajal dobro leto dni. Ves čas sva ga nemočno opazovali in te ob tem globoko občudovali zaradi vedrine in poguma, s katerim si sprejemala bolezen, katere potek si še kako dobro poznala. Zavedali sva se, da bova naslednji rojstni dan obiskali tvoj »novi dom«, prižgali svečko in položili vrtnico na sveže zapadli sneg.

Dr. Andreja Suhadolc-Pipp je bila rojena leta 1931 v Ljubljani, v družini gradbenega inženirja Antona Suhadolca, učenca in sodelavca Jožeta Plečnika. V družini je bilo šest otrok – tri hčere in trije sinovi. Vsak izmed njih je postal vrhunski strokovnjak na svojem področju. Andreja se je razvila v izvrstnega zdravnika anesteziologa.

Po diplomski leta 1956 na ljubljanski Medicinski fakulteti in stažu v Ljubljani in Novem mestu je pričela z delom na terenu, v Krmelju in okoliških hribih, kjer si je dve leti nabirala izkušnje v včasih skrajno zahtevnih pogojih. Te čase je opisovala na sebi svojstven način – z rahlo ironijo, brez samohvale in z malo besed. Prvo stalno službo je dobila v Sevnici, kjer je delala eno leto v Zdravstvenem domu kot vodja Dispanzerja za žene in otroke.

Specializacijo iz anesteziologije je pričela v Celju, v časih, ko je na Schimmelbuschovo masko še kapljal eter. Bila je izjemno iznajdljiva in se je dobro znašla tam, kjer je bilo pogosto potrebno improvizirati, pa tudi pozneje na drugih delovnih mestih, kjer je imela opraviti z izpopolnjeno in zahtevno tehniko. Po specialističnem izpitu pri prof. Darinki Soban leta 1963 je še dve leti delala na Kirurškem oddelku celjske bolnišnice, kot prvi specialist anesteziolog.

Leta 1965 se je s soprogom kirurgom vrnila v Ljubljano, ker sta se oba zaposlila na Kirurški kliniki. Njeni tedanji sodelavci se je še vedno spominjajo kot izvrst-

ne in inovativne anesteziologinje, zlasti na področju regionalne anestezije, enako uspešna je bila tudi pri najbolj zahtevnih anestezijah na torakalni, kardio- in nevrokirurgiji.

Leta 1969 se je dr. Pippova zaposlila kot anesteziolog na Onkološkem inštitutu. Poleg rednega anestezijskega dela je »postavila na noge« Oddelek za intenzivno nego in terapijo OI in ga vodila do svoje upokojitve leta 1987. Delo na Oddelku za intenzivno terapijo ji je bilo v veliko veselje. Oddelek je pod njenim vodstvom uspešno sledil vsem novim trendom in brezhibno deloval, kljub izredno slabim prostorskim razmeram, v bivši šentpeterski vojašnici. Družinska žilica v gradbeništvu je prispevala, da so po njenih zamislih v osemdesetih letih napravili prostorsko rekonstrukcijo kirurškega oddelka, s čimer je Onkološki inštitut pridobil dve obnovljeni, za tisti čas sodobni operacijski dvorani, prostore za Oddelek za intenzivno terapijo in moderno sterilizacijo. Tudi v času skromnih pogojev je dr. Pippova znala in zmogla poskrbeti, da se je Oddelek vedno strokovno in tehnično izpopolnjeval. Ob tem je dosledno skrbela za visoko profesionalen, a vendar človeški odnos do bolnika, med osebjem pa je uživala veliko spoštovanje in zaupanje.

Dr. Andreja Suhadolc-Pipp se je upokojila l. 1987. Čeprav skoraj dvajset let ni več redno prihajala med nas, svoje kolege in sodelavce, je le redko minil dan, da ni bila omenjena v zvezi s kakšnim kliničnim primerom ali s kakšno od svojih številnih hudomušnih pripomb. Andreja, cenili smo te zaradi tvoje visoke strokovnosti, kolegijskosti in vedrine. Tisti, ki smo bili tvoji prijatelji, smo te preprosto imeli radi.

Medikohistorična rubrika

PRVI SLOVENSKI ZDRAVNIKI IN NJIHOVI POTOMCI V SANITETNI SLUŽBI SRBSKE VOJSKE OD 1864 DO 1918

Aleksandar S. Nedok

(Prevedla Liljana Kranjc-Tekavec)

Sodobna srbska država je nastala v začetku 19. stoletja, ko se je z velikimi napori in še večjimi žrtvami otrešla večstoletnega turškega jarma. Zaradi junaškega odpora je Srbija po letu 1848 postala pravi slovanski Piemont, ki je budil nacionalno zavest, panslovansko priпадnost, preporodne ideje in nazadnje tudi južnoslovanska gibanja. Majhna in svobodna Srbija je bila brez svoje inteligence, zato je iskala pomoč v tujini. Zaradi svojega odpora in boja za svobodo je privlačila mlade intelektualce, predvsem iz slovanskih držav. Prednjačili so Čehi, Slovaki in Poljaki, pa tudi Slovenci niso zaostajali. Srbiji pa so prihajali na pomoč tudi Italijani, Francozi in drugi.

Največje število tujih strokovnjakov, predvsem zdravnikov, je v Srbijo prihajalo po razpisanih natečajih, ki so bili objavljeni v avstrijskih oziroma avstro-ogrskih in drugih tujih časopisih. Zanimivo je, vsaj moje raziskave so to pokazale, da je večina tujih zdravnikov ostala v Srbiji, ki so sami ali pa njihovi potomci imeli pomembno vlogo v srbskem kulturnem in političnem življenju. Znana je slovenska družina zdravnika Franca Ribnikarja z Gorenjske, ki je s časopisom *Politika* predstavljala steber neodvisnega novinarstva in naprednih idej.

Prvi zdravnik je prišel v Srbijo leta 1822 iz Italije – dr. Vito Romito, prvi srbski zdravnik pa je postal 1859. leta dr. Stevan Milosavljević. V tem obdobju so celotne potrebe po zdravnikih pokrivali tuji zdravniki. Prvi slovenski zdravnik, Jožef Svetič, dr. med., je prišel v Srbijo že leta 1857.

S prihodom kneza Mihaila Obrenovića na srbski prestol leta 1861 so se Srbi začeli načrtno pripravljati za dokončno osvoboditev države – kneževine, saj je bila Srbija uradno turški vazal vse do leta 1878. Leta 1864 je bila s francosko pomočjo ustanovljena srbska regularna vojska, predvsem pehota in topništvo. Kmalu zatem je bila ustanovljena tudi vojaška sanitetna služba, katere načelnik je bil slovaški vojaški zdravnik Karel Beloni, dr. med. Kot aktivna vojaška zdravnik sta bila tega leta sprejeta v sanitetno službo tudi prva dva Slovence: Ivan Kovač, dr. med. (25. januarja 1864, prišel v Srbijo 1861), in moj praded Štefan Nedok, dr. med. (1. decembra 1864, prišel v Srbijo 1861). Kasneje so bili sprejeti (prišli) še ostali, in sicer: Viktor Skubic, nižji zdravnik (prišel 1866, pozneje doktoriral), Ivan Plesničar, nižji zdravnik (1867) in Franc Kopše, dr. med. (1875). Vsi so aktivno sodelovali v prvi srbsko-turški (1876) in drugi srbsko-turški vojni (1877–1878), nekateri pa tudi v srbsko-bolgarski vojni (1885–1886). Slovenski zdravniki niso ponudili srbski vojski in drugim bolnikom samo svojega medicinskega znanja in pomoči, temveč so tudi širili ideje slovenskega preporoda, ki so se jih navzeli med študijem medicine na Dunaju in v Pragi, nekateri pa so bili tudi dobrotniki in nosilci kulturnega življenja. Vsi so tudi ostali v Srbiji, ki jim je tako postala druga in nadvse hvaležna domovina. Postavili so temelje bratskih vezi med slovenskim in srbskim narodom, saj je prof. dr. Ivan Oražen že leta 1913 napisal knjižico o življenju in delu med ranjenimi srbskimi brati.

Pred samim začetkom prve srbsko-turške vojne je bilo v Srbiji vsega 60, v vojski pa 19 zdravnikov. Po ohranjenih podatkih v arhivih srbske vojske je bilo med njimi tudi osem Slovencev. Prav njim je namenjen ta zapis. To so bili aktivni in rezervni častniki sanitetne službe, po činih: Štefan Nedok, dr. med., podpolkovnik sanitetne službe; Ivan Kovač, dr. med., major sanitetne službe; Viktor Skubic, dr. med., kapetan 1. razreda sanitetne službe; Ivan Plesničar, nižji (vojaški) zdravnik, poročnik sanitetne službe; Franc Kopše, dr. med., rezervni kapetan 1. razreda sanitetne službe; Jožef Svetič, dr. med., rezervni kapetan 2. razreda sanitetne službe; Franc Ribnikar, teolog in dr. med., vojaški obveznik, in Karl Lipold, absolvent medicine, prostovoljec, častni kapetan 2. razreda sanitetne službe. Najvišji čin in položaj je dosegel Štefan Nedok,

dr. med., ki je bil posmrtno povišan v čin podpolkovnika sanitetne službe, saj je bil načelnik korpusne sanitetne službe.

Vsi pa so prejeli spomenice srbsko-turške, srbsko-bolgarske in prve svetovne vojne ter medalje za hrabrost in požrtvovalno službo ter druga domača in tuja odlikovanja.

Vsi slovenski zdravniki so končali študij medicine v takratni Avstriji, na Medicinski fakulteti na Dunaju ali pa na vojaški sanitetni šoli v Gradcu. Ta študij je imel tri stopnje, in sicer: Wundarzt (ranocelnik) – patron kirurgije, Niederarzt (nižji zdravnik) – magister kirurgije, in Oberarzt (višji zdravnik) – doktor medicine, zato bom te nazive navajal tudi v študiji.

V jugoslovanski publicistiki je o slovenskih zdravnikih v Srbiji pisal dr. Peter Borisov, nedavno pa v *Slovenski vojaški inteligenci* tudi Marijan F. Kranjc, generalmajor v pokoju. Iz obsežne študije o slovenskih vojaških zdravnikih v srbski vojski od 1864 do 1918, kakor tudi o njihovih potomcih, ki je v rokopisu in čaka na objavo, navajam nekaj osnovnih podatkov:

Štefan (Stevan) Nedok, dr. med., je bil rojen 23. 12. 1828 v Vogričevcih pri Ljutomeru (poreklo raziskuje general Kranjc). Ni znano, kje je končal srednjo šolo. Medicino je študiral na Dunaju in v Pragi ter leta 1861 tudi diplomiral. Bil je vnet privrženec preporodnih idej. Med študijem je bil nekaj časa zdravnik v Ljubnem, po diplomi pa je kot vojaški zdravnik služboval v Pragi. Skupaj s češkim prijateljem in zdravnikom Jožefom Holecem se je udeležil natečaja za zdravniško

Sl. 1. Štefan Nedok, dr. med., podpolkovnik sanitetne službe srbske vojske, 1875.

mesto v Srbiji. Oba sta bila sprejeta decembra 1861. Štefan Nedok je bil najprej okrajni zdravnik v Kragujevcu, zatem pa okrožni zdravnik v Loznici. Od 1. 12. 1864 do svoje smrti 16. 5. 1878 pa je bil vojaški zdravnik. V mirnem času je bil poleg ostalega zdravnik in načelnik internega oddelka vojaške bolnišnice v Beogradu, upravnik vojaške bolnišnice v Kragujevcu, obenem pa je bil tudi član najvišje zdravstvene ustanove v Srbiji – stalne Državne zdravniške komisije. Kot vo-

jaški zdravnik je hitro napredoval (ob sprejemu 1864 – kapetan, kapetan 2. razreda – 1868, kapetan 1. razreda – 1873) in že 1874 je bil povišan v čin majorja sanitetne službe in kot tak opravljal odgovorne dolžnosti načelnika sanitetne službe v Timoški diviziji in nazadnje v Drinskem korpusu. Bil je odlikovan s srebrno medaljo za hrabrost in takovskim križcem za vojaške zasluge. Umrli je 16. 5. 1878 med drugo vojno proti Turčiji, v kateri je težko zbolel. Knez Milan Obrenović ga je zaradi izrednih zaslug posmrtno povišal v čin podpolkovnika sanitetne službe, kar je bil do leta 1883 tudi najvišji čin v sanitetni službi srbske vojske. Kot velik zagovornik južnoslovanskih idej je celo ščitil svoje kolege zaradi političnega preganjanja. Bil je poliglot, saj je govoril poleg slovenščine tudi nemški, srbski, madžarski, italijanski in latinski jezik. V uradnih ocenah je zapisano, da je bil zelo sposoben zdravnik – kirurg, dober učitelj vojaških bolničarjev, zelo prizadeven sanitetni častnik in človek izredne kulturne širine.

Poročen je bil z Marijo Kovač, ki je po njegovi smrti ostala vdova s tremi mladoletnimi otroki: Nado (11 let) in sinovoma Josifom (8) ter Stevanom (5). Zdravnik je postal tudi njegov sin – Josif Nedok, dr. med., rojen 23. 2. 1870 v Beogradu. Medicino je končal na Dunaju, zatem pa je bil zdravnik v Kragujevcu. Privately se je izpopolnjeval kot vojaški kirurg, kar mu je kasneje prišlo zelo prav. Med obema balkanskima in prvo svetovno vojno je bil upravnik vojaških bolnišnic. Za izredne zasluge je prejel več odlikovanj (srebrno in zlato medaljo za prizadevno službo, medaljo srbskega RK, križec usmiljenja in red Sv. Save V. stopnje) in bil povišan v čin rezervnega podpolkovnika sanitetne službe. Do svoje smrti 1940 je bil zdravnik v Vrnjački banji. Tudi pisec teh vrstic je nadaljeval družinsko zdravniško tradicijo kot sin Svetozarja (1899–1969), ekonomista, čigar oče Stevan (1873–1905) je umrl zelo zgodaj.

Ivan (Jovan) Jožefa Kovač, dr. med., je bil rojen 22. 3. 1827 v Gornjem Križu pri Žužemberku kot sin dninarjev. Gimnazijo je obiskoval v Novem mestu in Ljubljani, medicino pa je končal leta 1858 na Dunaju. Najprej je kot vojaški zdravnik sodeloval leta 1859 v vojni proti Italiji. Ker se ni hotel vključiti v nastajajočo avstro-ogrsko vojsko in službovati nekje na Madžarskem, je zapustil vojsko in se zaposlil kot zdravnik ubožnice v Komendi na Gorenjskem, kjer je ostal le nekaj časa. Prijavil se je na natečaj za prosto zdravniško mesto v Srbiji in bil takoj sprejet. Od 1. 5. 1861 je bil zdravnik v državnem zaporu v Beogradu, 25. 1. 1864 pa je bil sprejet v vojaško sanitetno službo. Kmalu zatem je dobil tudi srbsko državljanstvo in čin kapetana 2. razreda sanitetne službe. Služboval je v vojaških bolnišnicah v Beogradu (1864), Kragujevcu (1865–1867) in Kraljevu (do 1876), ko je bil povišan v čin kapetana 1. razreda sanitetne službe. Sodeloval je v obeh vojnah proti Turčiji in opravljal dolžnosti načelnika sanitetnega oddelka v Moravskem korpusu in upravnik vojaške bolnišnice v Nišu. Po končanih vojnah je služboval v Beogradu, nazadnje pa je bil načelnik sanitetne službe Drinskega korpusa v Šabcu. Na tej dolžnosti je bil tudi povišan v čin majorja sanitetne

službe. V ohranjenih ocenah je navedeno, da je pošten, primernega značaja, družaben, priljubljen in zelo prizadeven zdravnik. Bil je agilen pristaš prepovedcev. Leta 1878 je v Čupriji povzročil diplomatski incident, ko je angleškemu konzulu povedal nekaj kritičnih misli o avstrijski in angleški politiki do Srbije. Konzula so njegove besede zelo prizadele, zato je slovenskega vojaškega zdravnika zatožil srbskemu vrhovnemu poveljstvu. Tako si je major Kovač »prislužil« 15 dni častniškega pripora!

Ukvarjal se je tudi z novinarstvom in pisateljevanjem. Ohranjena je samo v nemščini napisana *Oda pasulju* kot del daljše pesnitve o vojni s Turčijo. V svoj konduktorni list (kadrovski vprašalnik) je navedel, da govori in piše v nemščini in »novoslovenščini«. Namreč, v ljubljanskih *Novicah* je nekaj časa s psevdonimom »Podliščekov« objavljajl novice iz Srbije (dobro bi bilo, da bi kakšen diplomant slavistike, tudi medicine, pregledal te njegove zapise). Zaradi neurejenega družinskega življenja se je nazadnje vdal tudi pijači. Bil je dvakrat nesrečno poročen (obe ženi sta umrli kmalu po porodu) in je moral skrbeti za tri otroke. Sinova sta pozneje bila zaposlena v tovarni orožja v Kragujevcu, hčerka pa se je poročila, vendar njihova usoda ni znana. Umrli je 14. 1. 1883 v Šabcu, kjer je tudi pokopan.

Viktor Ivana Skubic, dr. med., je bil rojen 19. 4. 1845 v Črnomlju. Njegov oče Ivan je bil iz družine znanega gostilničarja v Dolenjskih Toplicah in se je poročil z

Sl. 2. Viktor Skubic, dr. med., kapetan 1. razreda sanitetne službe, 1890.

Marijo Puhek, hčerko gostilničarja v Črnomlju. Po šestih razredih gimnazije v Novem mestu je julija 1866 v Gradcu končal vojaško sanitetno šolo in postal magister kirurgije oziroma nižji vojaški zdravnik. Že septembra istega leta je naslovil prošnjo sanitetnemu oddelku ministrstva notranjih zadev kneževine Srbije, da »se mu dodeli zdravniško mesto«. Seveda je bil takoj sprejet za zdravniškega pomočnika splošne bolnišnice v Požarevcu, kjer je bival z družino do konca

svojega življenja. Kot rezervni častnik sanitetne službe je aktivno sodeloval v obeh srbsko-turških vojnah kot sanitetni referent Timoške vojske in upravnik vojaške bolnišnice v Požarevcu. Po končanih vojnah se je poročil z Ano Winter, hčerko madžarske grofice in avstrijskega gradbenika pri železnici Beograd-Niš. Kmalu po poroki je odšel v Nemčijo, kjer je na medicinski fakulteti v Jeni dokončal študij in tako postal doktor medicine. Takoj je bil povišan v čin rezervnega kapetana 2. razreda sanitetne službe, zatem pa v poklican v vojsko. Sodeloval je v srbsko-bolgarski vojni kot upravnik poljske (vojaške) bolnišnice Timoške divizije. Ker je bil zaradi predanega dela in poguma večkrat odlikovan, so ga predstojniki sanitetne službe srbske vojske nagovorili, da je 27. 7. 1887 vstopil v aktivno službo vojaške sanitete. Leta 1891 je bil povišan v čin kapetana 1. razreda sanitetne službe.

Bil je srečno poročen in oče dveh hčera in štirih sinov. Umrl je 27. 1. 1892 in je pokopan v Požarevcu. Vzdrževal je tesne stike z domačimi v Črnemlju, katerim je pošiljal slike svojih sinov.

Starejša sinova Dušan in Dragoljub sta postala farmacevta in sta imela lekarno v Gornjem Milanovcu in v avstrijskem Gradcu. Dragoljub je bil tudi bankir in poslanec. Po vsej Srbiji je bil znan kot veseljak. Sredi Vrnjačke banje je sezidal »Vilo Skubici«, kjer so člani družine preživljali dopuste ali pa se družili. Mlajša brata Milan in Vladimir sta bila častnika srbske vojske. Sodelovala sta v obeh balkanskih in prvi svetovni vojni. Milan je kot major umrl leta 1915 v vojaški bolnišnici v Beogradu zaradi pegavega tifusa. Najmlajši, Vladimir, je bil na solunski fronti težko ranjen in je izgubil desno oko. Kot podpolkovnik srbske vojske je leta 1919 prestopil v vojsko Kraljevine Jugoslavije in bil 1925 kot poveljnik divizije povišan v čin pehotnega brigadnega generala. Bil je vzoren in pogumen častnik, saj je imel kar dvajset najvišjih tujih in domačih odlikovanj, nekatera (za pogum) pa je prejel celo večkrat.

Bil je dvakrat poročen in oče sina, ki pa je umrl že kot deček. Vladimir je umrl leta 1957 in je pokopan v Beogradu. Večkrat je prihajal v Črnomelj in vzdrževal stike z domačimi, tudi z rodbino v ZDA. Svoje obiske je vedno »dokumentiral« s fotografskim aparatom. Tako je rodbini zapustil številne fotografije. General Marijan F. Kranjc ga je v svoji knjigi *Slovenska vojaška inteligenca* povsem upravičeno uvrstil na seznam generalov – admiralov slovenskega rodu.

Po zaslugi generala Kranjca so Skubici sestavili svoj rodovnik in ugotovili, da predniki izvirajo iz Stare vasi oziroma sosednje Police v občini Šmarje-Sap pri Ljubljani. Ob predstavitvi njegove knjige v Črnemlju, novembra 2005, so se zbrali tudi številni potomci Skubicev iz Črnemlja. Nekaj sorodnikov še živi v Srbiji in ZDA ter tudi v Avstriji.

Ivan Ivana Plesničar, magister kirurgije – nižji zdravnik, je bil rojen 16. 8. 1847 v Ljubljani. Njegov oče je bil delavec v tovarni sladkorja – »cukrarni« v Ljubljani, ki je bil rojen v Solkanu pri Novi Gorici (po genealoški raziskavi generala Kranjca so ohranjeni zapisi o predniku Matiji iz leta 1806). Mati Helena, roj. Zarnik, je bila iz Štepanje vasi pri Ljubljani.

Sl. 3. *Ivan Plesničar, nižji zdravnik, poročnik sanitetne službe srbske vojske, 1908.*

V Ljubljani je končal šest razredov gimnazije, v Gradcu pa vojaško sanitetno šolo in postal magister kirurgije in porodništva. Kot nižji vojaški zdravnik 3. ogulinskega polka je sodeloval leta 1866 v vojni proti Italiji in dobil vojaško medaljo za prizadevno službo. V Srbijo se je odpravil leta 1867 po razpisnem natečaju za vojaškega zdravnika v srbski vojski. Od 1867. do 1871. leta je opravljal dolžnost zdravniškega pomočnika 2. razreda v rangi podporočnika sanitetne službe, nakar je zapustil vojsko in bil zdravnik v civilnih bolnišnicah v Jagodini in Požarevcu. Z začetkom srbsko-turške vojne je ponovno vstopil v vojaško službo in opravljal številne odgovorne dolžnosti v bojnih enotah ter prejel srebrno medaljo za hrabrost in za prizadevno službo. Sodeloval je tudi v srbsko-bolgarski vojni leta 1885 kot referent sanitete v Šumadijski diviziji in bil pohvaljen. Vse do upokojitve leta 1898 je kot poročnik sanitetne službe opravljal dolžnost garnizijskega zdravnika v Kragujevcu, pozneje pa je honorarno delal tudi v civilnih bolnišnicah v Nišu in drugih mestih Srbije. Bil je izredno cenjen kot odličen zdravnik kirurg in pogumen častnik.

Poročil se je z Elenorom Zboržil – Jeleno Sboril, Slovakinja, s katero je imel pet otrok. Umrl je leta 1908, pokopan je v Kragujevcu. Dva sinova sta postala častnika srbske vojske. Starejši Aleksandar je leta 1915 kot major in poveljnik bataljona padel. Mlajši Milan pa je leta 1918 prestopil v vojsko Kraljevine Jugoslavije in leta 1925 dosegel čin divizijskega generala. Kot ujetnik je bil leta 1941 odpeljan v Nemčijo, kjer je ostal po končani drugi svetovni vojni. Umrl je leta 1969 v Nemčiji. Njegov vnuk Milan Pešić živi v Italiji. Divizijski general Milan Plesničar je v knjigi generalmajorja Marijana F. Kranjca *Slovenska vojaška inteligenca* uvrščen na seznam generalov in admiralov slovenskega rodu.

Franc (Franjo) Filipa Kopšec, dr. med., je bil rojen 23. 1. 1840 v Wildalpenu pri Dunaju v zdravniški družini. Njegov oče Filip je bil po rodu iz Rogatca in je najprej služboval v Avstriji. Po letu 1841 pa je bil

premeščen v Idrijo (poreklo je raziskoval general Kranjc). Gimnazijo je obiskoval v Ljubljani, Gradcu in Trstu, medicino pa je končal leta 1871 na Dunaju. Najprej je bil družinski zdravnik nekega grofa na Moravskem, zatem pa splošni zdravnik v Žireh na Gorenjskem. V Srbijo se je odpravil po sprejemu na natečaju, ko je 17. 2. 1875 postal okrajni zdravnik v Krupnju. Po štirih letih je bil premeščen v Vranje, kjer je ostal vse do svoje smrti leta 1889. Med letoma 1889 in 1893 je bil sicer postavljen za zdravnika v Loznico, vendar se je po vztrajnih zahtevah prebivalcev Vranja vrnil v njihov kraj. Ljudje so ga imeli resnično radi, zato ni čudno, da je še danes v Vranju ena ulica poimenovana po njem. Ni pa bil samo priljubljen in dober zdravnik, bil je tudi velik dobrotnik in kulturni buditelj. Zato v mestnem parku stoji njegov doprski kip, grobnica na mestnem pokopališču pa je po letu 1945 propadla. Dr. Kopše je menda po smrti svojega očeta podedoval ogromno premoženje, ki ga je prodal in v Vranju zgradil splošno bolnišnico. Prvi je imel v Vranju klavir in je prirejal številne koncerte, nazadnje pa je klavir podaril glasbeni šoli v Vranju.

Sl. 4. *Franc Kopše, dr. med., rez. kapetan 1. razreda sanitetne službe, 1895.*

Kot rezervni kapetan 1. razreda sanitetne službe je sodeloval v vseh treh vojnah proti Turkom in Bolgarom. Bil je upravnik vojaške poljske bolnišnice Drinske divizije. Zaradi prizadevnega strokovnega dela (medicinske obdelave velikega števila ranjencev) je bil odlikovan s takovskim križem.

Bil je srečno poročen in imel šest otrok. Umrli je 8. 6. 1898 v Vranju. Njegova sinova Milutin in Dušan sta nadaljevala zdravniško izročilo starega očeta Filipa Kopšeta (1803–1857) in očeta. Sinova sta tudi malce spremenila (prilagodila) priimek v Kopša.

Milutin Kopša, dr. med., je bil rojen 7. 11. 1880 v Vranju. Gimnazijo je obiskoval v Beogradu, medicino pa je kot vojaški štipendist doštudiral na Dunaju. Specializiral je oftalmologijo in po povratku v Srbijo je bil med letoma 1907 in 1912 načelnik očne in zobnega oddelka niške vojaške bolnišnice. Kot sanitetni

častnik je sodeloval v obeh balkanskih vojnah in v prvi svetovni vojni, pri preboju solunske fronte pa je bil načelnik sanitetne službe znane 1. konjeniške divizije. Za izredne zasluge je prejel številna odlikovanja in bil povišan v čin podpolkovnika sanitetne službe. Leta 1920 je zapustil vojaško službo in postal načelnik oftalmološke službe prometnega ministrstva, v obdobju 1932–1948 pa je bil načelnik oftalmološke klinike Medicinske fakultete v Beogradu. Ironija usode je hotela, da je pred smrtjo (1949) skoraj popolnoma oslepel. Njegov sin Milan Kopša, dr. med. (1908–1989), je bil tudi vojaški zdravnik v JLA, polkovnik sanitetne službe, profesor in načelnik očne klinike Vojno-medicinske akademije v Beogradu. Njegovi potomci živijo v Beogradu in so za to študijo posredovali nekaj dragocenih podatkov in fotografij.

Vojaški zdravnik je postal tudi mlajši sin, Dušan Kopša, dr. med. (1885–1925). Gimnazijo je obiskoval v Beogradu, na Dunaju pa je končal medicino in specializiral dermatovenerologijo. Kot sanitetni poročnik je leta 1912 postal zdravnik v 19. polku Šumadijske divizije, ki je sodelovala v znani kumanovski bitki. Najbolj pa se je odlikoval v prvi svetovni vojni kot načelnik sanitetnega odreda srbske vojske v Draču, kjer je oskrboval srbsko vojsko pri legendarnem umiku skozi Albanijo. Pozneje je bil načelnik kožno-veneričnega oddelka vojne bolnišnice v Solunu, nazadnje pa upravnik vojaške bolnišnice v Pirotu in Sarajevu. Poleg številnih visokih tujih in domačih odlikovanj je ob koncu vojne postal polkovnik sanitetne službe. Že hudo bolan je bil 1924 upokojen, naslednje leto pa je umrl. Bil je samski. Tekoče je govoril nemški, angleški in francoski jezik.

V Vranju je živel in delal tudi Andrej Batič, dr. veterine, rojen 1858 v Šempasu na Primorskem. Po končanem študiju veterine na Dunaju in v Pragi je leta 1882 prišel po natečaju v Vranje, kjer je opravljal dolžnost okrajnega veterinarja. Po vsej verjetnosti je imel tesne stike s Kopšetovimi, vendar o njegovi usodi ni podatkov.

Jožef (Josif) Svetič, dr. med., je bil rojen leta 1817 v Ljubljani, kjer je obiskoval tudi gimnazijo. Medicino je končal na Dunaju, nakar je tri leta delal po raznih bolnišnicah v Avstriji, bil pa je tudi domači zdravnik neke grofice. Zatem se je prijavil na natečaj za zdravnika v Srbiji in bil kot prvi Slovenec 15. 6. 1857 sprejet za zdravnika v Kragujevcu. Od leta 1859 pa do svoje smrti 1882 je bil okrožni zdravnik v Loznici. Kot rezervni kapetan 2. razreda sanitetne službe je sodeloval v obeh srbsko-turških vojnah kot referent sanitetne službe Podrinske brigade in upravnik vojaške ambulante v Loznici.

Bil je poročen, oče enega sina, vendar ni podatkov o soprogi in sinu. Bil je zelo priljubljen kot človek in cenjen kot dober zdravnik.

Franc (Franjo) Ribnikar, teolog in dr. med., je bil rojen leta 1840 v Seničnem pri Golniku na Gorenjskem. Gimnazijo je končal v Ljubljani, potem pa je na Dunaju študiral teologijo, v Gradcu pa medicino. Verjetno je, podobno kot Viktor Skubic, kar je v prvotnih šematizmih zapisano, najprej postal magister kirurgije (nižji zdravnik), šele nato pa je dokončal študij in

postal doktor medicine. Med študijem medicine je spoznal Milico Srnič iz Kostajnice, s katero se je poročil. Dobil je tudi mesto zdravnika v Srbiji. V času od leta 1869 do 1890 je bil zdravnik v Trsteniku, Svilajncu in Jagodini, od leta 1890 pa do svoje smrti 7. 2. 1905 pa v Beogradu.

Sodeloval je v vseh treh srbskih vojnah kot vojaški obveznik, najprej v Čuprijski brigadi, nazadnje pa v poljski bolnišnici Donavske divizije.

Kot teolog in zdravnik je bil zelo ugleden predstavnik naprednih idej. Tako je vzgajal tudi svoje tri sinove. Vladislav (1871–1914) in Darko-Davorin (1878–1914) sta se šolala v Beogradu in na Dunaju, in kot novinarja 1904 ustanovila v Beogradu časopis *Politika*, ki je preživel vse režime in je še danes najbolj ugleden in bran dnevnik v Srbiji. Kot rezervna častnika srbske vojske sta sodelovala v obeh balkanskih in v prvi svetovni vojni, na začetku katere sta hrabro darovala svoje življenje na oltar svoje druge domovine. Slobodan (1873–1924) je nadaljeval očetovo poslanstvo. Študij medicine je končal na Dunaju, zatem pa je bil zdravnik v Beogradu. V času balkanskih vojn je bil načelnik poljske bolnišnice Donavske divizije. Prejel je dve odlikovanji za prizadevno delo in bil povišan v čin rezervnega majorja sanitetne službe. Med prvo svetovno vojno je bil upravnik vojaške bolnišnice v Nišu, med prebojem solunske fronte pa je delal v sanitetnem oddelku ministrstva za notranje zadeve Kraljevine Srbije. Prejel je številna odlikovanja ter bil povišan u čin rezervnega podpolkovnika sanitetne službe. Po končani vojni je obnovil delovanje *Politike* in bil njen direktor vse do svoje smrti 1924.

Njegov sin Vladislav (1900–1955), arhitekt in novinar, je po očetovi smrti prevzel vodenje *Politike*. Znan je tudi kot udeleženec II. zasedanja Avnoja, prvi direktor Tanjuga, predsednik jugoslovanskega RK in večkratni minister. Kot udeleženec NOB je imel čin polkovnika JLA. Po že ustaljenem družinskem izročilu je po njegovi smrti vodenje *Politike* prevzel njegov sin Darko.

Karl Ivana Lipold, absolvent medicine, je bil rojen 3. 11. 1850 v Mozirju št. 20 v trgovski družini, oče pa je bil tudi mozirski župan. Gimnazijo je končal v Celju, medicino pa na Dunaju in v Pragi. Kot absolvent je služil vojaški rok v bolnišnici v Gradcu. Ko je zvedel, da Srbija potrebuje zdravnike, se je odločil za tvegani korak. Odpravil se je v Zemun in se 22. 6. 1876 prijavil kot prostovoljec v srbsko vojsko. Najprej je bil razporejen v Drinsko divizijo, pozneje pa v Timoško vojsko. Bil je zelo prizadeven in pogumen zdravnik, zato je bil celo na samem bojišču izredno povišan v čin sanitetnega poročnika in odlikovan s srebrno medaljo za hrabrost. Po končani vojni ga je knez Milan Obrenović odlikoval še s takovskim križen z meči. Ostal je v Srbiji, saj je bil medtem v Avstriji obsojen kot vojaški dezertjer. Postavljen je bil za upravnika vojaške bolnišnice v Čupriji. Odlikoval se je tudi v drugi srbsko-turški vojni. Po končani vojni z Bolgarijo si je prizadeval, da bi dokončal študij medicine, vendar ni bilo nobene možnosti, saj bi ga kot vojaškega dezerterja Avstriji takoj zaprli. Leta 1878 je dobil srbsko državljanstvo in bil sprejet v aktivno vojaško službo. Opravljal je zelo odgovorne dolžnosti in je bil za-

radi zaslug povišan v čin častnega sanitetnega kape-tana 2. razreda.

Umrli je 23. 9. 1901, star še ne 50 let, v Beogradu zaradi izčrpanosti in bolezni. Zapustil je soprogo in hčerko, vendar o njiju ni nobenih podatkov.

Ostali

V obeh balkanskih vojnah so med številnimi prostovoljci sodelovali tudi slovenski zdravniki: 15 zdravnikov in 2 medicince. Organizacijo pošiljanja prostovoljcev sta vodila Ivan Oražen, dr. med., in prof. dr. Edo Šlajmer, ki sta kasneje postala častna člana Srbskega zdravniškega društva. Prostovoljci – zdravniki so v spominski literaturi navedeni, vendar žal nekateri brez imen (Bačar, Fedransperg, Kučera in Tajnšek), vprašanje pa je tudi, ali je Kučera slovenskega rodu (ni ga v knjigi *Kladivarji*).

Za to študijo sem podatke črpal predvsem iz arhivskih dokumentov srbske vojske. Posebno pozornost sem namenil arhivskim podatkom o 1. prostovoljski diviziji srbske vojske, ki so jo ustanovili 1916 v Odesi pripadniki avstro-ogrske vojske, ki so bili zajeti v Rusiji v začetku prve svetovne vojne. Pred krvavimi boji v Dobrudži je bilo 24. 8. 1916 v tej diviziji 40 slovenskih častnikov in večje število podčastnikov ter vojakov, padlo pa je 11 častnikov, 31 podčastnikov in vojakov. Med Slovenci – sanitetnimi častniki sem v arhivih te 1. prostovoljske divizije našel tudi nekaj povsem neznanih imen, ki niso omenjeni v knjigi *Kladivarji* ... kot osnovnem viru o slovenskih prostovoljcih v srbski vojski. Zato navajam celoten seznam, in sicer:

- podporočnik sanitetne službe – medicinec Dušan Krstnik, 1. polk, doslej neznan;
- podporočnik sanitetne službe – medicinec Josip Gabrijela Hebein (Hebajn), 3. polk, znan kot dr. Josip Hebein, na fotografijah, sodeloval na solunski fronti kot zdravnik 3. konjeniškega polka, ki je bil izredno pogumen častnik in odličen zdravnik. Prejel je več domačih in tujih odlikovanj. Po končani vojni je dokončal študij medicine v Pragi, zatem pa je bil od 1921–1924 zdravnik na Kosovu, nakar se je vrnil v Slovenijo, nazadnje je bil primarij in načelnik rentgenskega oddelka splošne bolnišnice v Ljubljani;
- kapetan 2. razreda sanitetne službe – Josip Klančič, poveljnik divizijske bolniške čete, doslej neznan;
- podporočnik sanitetne službe – medicinec Milko Gnezda, 3. polk, znan kot dr. Milko Gnezda, ki je sodeloval pri preboju solunske fronte kot bataljonski zdravnik 8. polka Donavske divizije; ni dokončal študija medicine (v Gradcu končal 6 semestrov), umrl je leta 1922 v Nišu; njegova mati je sinov dnevnika posredovala za objavo v *Kladivarjih* ...;
- poročnik sanitetne službe – Božidar Fajdiga, dr. med., poveljstvo 1. skupine lažjih ranjencev. Doslej sta bila znana iz knjige *Kladivarji* ... dva dr. Fajdiga, od katerih je bil eden major. Očitno gre v obeh primerih za istega zdravnika, ki si zasluži posebno obravnavo. Nazadnje je bil zdravnik v Tomsu, Sibiriji, v jugoslovanskem prostovoljskem polku *Matiya Gubec*;

- podnarednik sanitetne službe – medicinec Valentin Valentina Meršol, poveljstvo 1. skupine lažjih ranjencev, omenjan kot dr. Valentin Meršol, dejansko pa je šele po vojni dokončal študij medicine v Pragi; je nosilec več srbskih in tujih odlikovanj, nazadnje je bil primarij in upravnik Infekcijske klinike v Ljubljani, nato odšel z domobranci v Vetrinjski in od tam v ZDA;
- pehotni podporočnik – medicinec Rudolf Trušnovič, poveljnik čete v 1. polku, po rodu iz soške doline. Kot ranjenec je ostal v Rusiji, kjer je dokončal študij medicine in se šele leta 1934 vrnil v domovino in služboval v Skopju. Doslej je bil omenjen samo kot poveljnik voda;
- Matko Heric, dr. med., podporočnik sanitetne službe avstro-ogrske vojske ni bil prostovoljec in pripadnik srbske vojske;
- Janko Kotnik, dr. med., podporočnik sanitetne službe avstro-ogrske vojske je bil v letih 1916–1918 v italijanskem ujetništvu, zato ni mogel biti pripadnik srbske vojske.

Sklep

Moja iskrena želja je bila, da v zgodovinskem spominu Srbov in Slovencev ne pozabimo na skupino nad vse zaslužnih slovenskih zdravnikov, ki so zaradi poklicnih izzivov presegli nacionalne in humanitarne meje! Menim, da bi bilo povsem krivično, če bi pozabili prvih osem (in vseh drugih) slovenskih zdravnikov, ki so prvi priskočili na pomoč srbski vojski. Na žalost se je do sedaj premalo vedelo za njihove zasluge in za usodo njihovih potomcev v Srbiji in po svetu. Ta zapis je nastal z željo, da jih ne pozabimo! Za to gre zahvala tudi uredniku Zdravniškega vestnika.

Viri

1. Vojno ministrstvo kneževine Srbije: »kondukt liste« (kadrovski vprašalniki) aktivnih častnikov do 1874, VZI Beograd, reg. 14, šk. 19, fasc. 2, dok. 1.
2. Ministrstvo notranjih zadev kneževine Srbije – sanitetni oddelek: »kondukt liste« zdravnikov do 1874, Arhiv Srbije v Beogradu, F. I., R. 30/71.
3. Vrhovno poveljstvo srbske vojske: knjiga zdravnikov in medicincev 1916–1918, VZI Beograd, reg. 38, šk. 95, fasc. 1, dok. 4.
4. Ministrstvo vojske in vojne mornarice Kraljevine Jugoslavije: personalni dosjeji aktivnih in rezervnih starešin, VZI Beograd.
5. Državni in vojaški šematizmi kneževine in Kraljevine Srbije 1860–1914, Arhiv Srbije in VZI, Beograd.
6. Vladan Djordjević, Istorija srpskog vojnog saniteta, knjige 1–4, Beograd, 1876, 1880, 1886 in 1893.
7. Zbornik, Dobrovoljci – kladivarji Jugoslavije, Ljubljana, 1936.
8. Peter Borisov, Stručne veze slovenačkih i srbskih lekara i udeo slovenačkih lekara u srpskom vojnom sanitetu. Acta Historiae Medicinæ itd., Beograd, 1980.
9. Marijan F. Kranjc, Slovenska vojaška inteligenca, Grosuplje, 2005; Slovenska kri za srbske brate, revija RAST, Novo mesto, 2004 in 2005.
10. Aleksandar S. Nedok, Srpski vojni lekari 1838–1918, Beograd (v rokopisu).

Beležka o avtorju

Dr. Aleksandar S. Nedok je pravnuk Štefana Nedoka, dr. med. in podpolkovnika sanitetne službe srbske vojske od 1864–1878.

Bil je rojen 10. 9. 1925 v Beogradu. Gimnazijo in Medicinsko fakulteto je končal v Beogradu. Bil je udeleženec NOB 1944–1945. Je doktor medicinskih ved, specialist interne medicine, primarij, znanstveni svetnik (redni profesor) za predmet kardiologije na Medicinski fakulteti v Beogradu, redni član Akademije medicinskih znanosti v Beogradu, redni član newyorške Akademije medicinskih znanosti in predsednik kardiološke sekcije Srbskega zdravniškega društva. Nazadnje je bil upravnik bolnišnice »Sv. Sava« v Beogradu in načelnik urgentnega kardiološkega oddelka Kliničnega centra Srbije v Beogradu. Kot upokojenec se že petnajst posveča znanstveni publicistiki, tudi o sanitetni službi srbske vojske. Nazadnje je pripravil obsežno monografijo (v rokopisu) »Srbski vojaški zdravniki 1836–1918«.

Strokovna srečanja

SKLEPI REDNEGA LETNEGA DELOVNEGA SESTANKA CESP V LJUBLJANI

28.–30. april 2005

Ivan Vidmar, David Neubauer

CESP (Konfederacija evropskih specialistov iz pediatrije) je imela svoj redni letni delovni sestanek v Sloveniji. Osrednja tema so bile priprave za preimenovanje CESP v Evropsko akademijo za pediatrijo (EAP), ki bo delovala še naprej v sklopu UEMS (Evropske unije zdravnikov specialistov), to je krovnega zdravniškega združenja za pediatrijo Evropske unije (EU). EAP bo poleg spremenjenega imena imela tudi drugačen program, saj bo združevala sindikalno gibanje, vse zdravniške dejavnosti, raziskovanje in izobraževanje. Čeprav jo bo povezovalo članstvo pediatričnih strokovnih in sindikalnih združenj držav EU, bo odprta tudi za pediatre iz držav, ki niso članice EU. Ustanovil pa se bo poseben finančni odbor, ki bo zadolžen za redno financiranje vseh dejavnosti.

Dejavnost je začrtana z delom številnih delovnih skupin in odborov, ki so zasedali ločeno, ter na koncu predstavili svoje sklepe.

Odbor za pediatrične specializacije je že pred časom zastavil model petletne specializacije s triletnim skupnim deblom in dveletno področno usmeritvijo. Na tem srečanju se je sprožila tudi zamisel o tem, da bi vsaj del specialističnega izpita bil v vsej EU enak. To bi bila testna vprašanja, ki bi jih kandidat reševal v svojem jeziku preko računalnika. Ta zamisel je dobila podporo in zeleno luč za nadaljnjo dograditev in predstavitev. Nadaljevale pa so se razprave o t.i. vizitacijah, tj. o obisku posebne skupine strokovnjakov, ki si naj bi izobraževalni center (tj. praviloma univerzitetna bolnišnica) ogledala in ocenila, ali izpolnjuje skupna evropska merila pri zagotavljanju strokovnosti izobraževalnega kadra in opremljenosti za formiranje novih specialistov iz pediatrije. Prevladuje mne-